

EL MÓN DE L'ENEAGRAMA, UNA NOVA EINA D'AUTOCONEIXEMENT

Realitzat per: Laura Frau Tomás

PAC 2 "Fonaments Antropològics del comportament humà"

1º Semestre 2007-2008.

ÍNDEX:

1. INTRODUCCIÓ

1.1.OBJETIU

1.2. METODOLOGIA : DESENVOLUPAMENT DE LA TASCA

2.DESCRIPCIÓ ETNOGRÁFICA

2.1. INDIVIDU I REFERENCIALITAT

2.1.1. INDIVIDUS

2.1.2. TIPOLOGIES SEGONS L'ENEAGRAMA

2.2. INTERACCIÓ PERSONAL I MEDI

2.2.1. INTERACCIÓ AMB ALTRES ENEAGRAMATS

2.2.2. INTERACCIÓ AMB LA VIDA DIARIA

2.2.3. INTERACCIÓ AMB LA COMUNITAT VIRTUAL

2.3. COMUNITAT I MEDI

2.3.1. ALTRES PÀGINES

3. CONCLUSIONS

4. ANEXES

4.1. DIARI DE CAMP

4.2 ENTREVISTES

5. BIBIOGRAFIA I WEBGRAFIA

INTRODUCCIÓ

Gràcies a les noves tecnologies, avui dia les tasques etnogràfiques estan més a l'abast d'aquells que estudiem, en aquesta pac, s'ha realitzat una d'aquestes tasques etnogràfiques per aprofundir en la comunitat virtual ENEAGRAMA 2001 amb la finalitat de conèixer millor aquest espai virtual, que te com objectiu estudiar, investigar, informar y compartir un espai comú per aprofundir en la tipologia de les personalitats que aquest model, creat pel suffís i completat per Claudio Naranjo, ofereix a la psicologia actual.

Primer de tot, m'agradaria aclarir que la meva opció de fer-ho individualment ha estat presa des de la perspectiva de que actualment soc de viatge un mes i mig a l'Argentina, pel que això hem suposa una reducció de la connexió i dificultats a l'hora de coordinar-me amb els companys, pel que és molt més senzill per mi, fer-ho de forma individual.

OBJECTIU

El meu objectiu es superar aquesta PAC amb èxit, posant en pràctica tots els coneixements adquirits per l'estudi de l'assignatura, en concret, amb la tècnica de l'observació participant, i conèixer de forma més propera, que és l'eneagrama i que representa pels que sí ho coneixen.

L'objectiu d'aquesta investigació és conèixer més les persones que han fet un treball de creixement personal i s'han ubicat en una tipologia concreta de les 9 existents i les seves divisions, i que, a rel d'aquesta comunitat virtual comparteixen pensaments, emocions, vivències, contes i nous descobriments envers a la temàtica del Eneagrama. Personalment, m'interessa saber que suposa per els membres pertànyer a una tipologia o l'altre, per que els serveix, que extreuen d'aquest fet, com son les seves vivències i que els aporta aquest treball de recerca personal.

DESENVOLUPAMENT DE LA TASCA

El fet d'escollir aquesta comunitat, ve donada des de un desig de conèixer i aprofundir les tipologies de personalitat de l'Eneagrama. Al ser una comunitat oberta en continguts, he pogut observar molt de material per comentar, encara així, he considerat que per fer un bon treball antropològic, era necessari enregistrar-me a la

comunitat i documentar-me amb llibres, pel que he llegit tres llibres: “Caràcter y Neurosis” de Claudio Naranjo, “El Eneagrama” de Helen Palmer i “La sabiduria del Eneagrama” De Riso y Hudson, així com algunes webs que m’ han aportat diferents punts de vista.

Un cop enregistrada, he pogut formar part del fòrum i així observar les converses que mantenen i els seus sentiments, curiosament, compartits per les persones d’ una mateixa tipologia, que es diferencien dels sentiments més prioritari que descriuen altres tipologies. El fet de pertànyer a una tipologia o una altre, pareix ser una forma diferent de percebre la realitat. El meu nick es **Sandramarina2**, i la clau és *marctoni*.

També he pogut entrevistar a algunes persones conegudes que han passat per l’ experiència de l’ utilització d’ aquesta eina, i al coordinador de la comunitat, el que ha permès obtenir un nou punt de vista pel que fa referència a l’ eneagrama i la seva importància, obtenint així més informació de la seva utilitat.

Un altre eina emprada ha estat la realització d’ un diari de camp, on he anotat dades de l’ investigació realitzada, els dies de connexió a la comunitat virtual, i les meves impressions així com també els sentiments del que anava observant.

DESCRIPCIÓ ETNOGRÀFICA

2.1. INDIVIDU I REFERENCIALITAT

2.1.1. INDIVIDUS:

En aquest apartat, voldria transcriure les experiències relatades per dues persones endinsades dins el creixement personal a rel de l'Eneagrama, on ens relataran, breument que ha estat per ells l'experiència de pertànyer a certa tipologia. Després d'establir contactes dins el món de l'eneagrama gràcies a la comunitat, recordo que algunes persones que varen fer la formació en teràpia gestalt coneixien el tema i havien anat a fer els cursos que proposava l'institut SAT, entitat encarregada de la formació i difusió de l'eneagrama dins l'estat espanyol. Sabent que el treball de l'Eneagrama, és una indagació personal privada i el fet d'explicar descobriments importants del caràcter d'un mateix és informació delicada que no tothom està disposat a donar, decideix entrevistar a dos companys que han fet els 5 nivells(protoanàlisis més SATS) de formació que ofereix el programa SAT.

Després d'alegrar-se al rebre el meu mail, els dos accepten encantats a explicar-me les seves experiències i descobriments viscuts a rel de conèixer i treballar amb una eina de autoconeixement com és l'Eneagrama. El fet de tenir una visió més propera del que representa pertànyer a una tipologia concreta de dues persones que no pertanyen a la comunitat en permet tenir una visió diferent i ampliar l'informació pel que fa referència a l'Eneagrama.

Parlem per msn un dimarts a la tarda, fa 6 anys que ens coneixem i 2 que no ens veiem, des de que vam acabar la formació en teràpia gestalt. Ell és diu Toni, i ella es diu Ana. Ana comença primer a descriure la seva experiència mentre jo prenc notes i Toni llegeix.

Ana té 53 anys i fa 7 que va conèixer l'Eneagrama. Fins els 45 anys, ens explica, que ella era una empresària d'èxit, tenia una cadena de perfumeries que li anava molt bé, un marit meravellós i un fill fantàstic. *“tenia la vida perfecte, tothom m'envejava, era feliç, tenia amor, diners, salut, gent que m'estimava, èxit... que més podia desitjar ningú??? Tothom volia tenir el que jo tenia i la gent no es cansava de repetir-me l'afortunada que era, cosa que jo contestava que això era gràcies a que*

havia fet molta feina per aconseguir-ho i mantenir-ho” Al poc temps, sense saber perquè, Ana, es troba que el marit la deixa per una prostituta i que el seu fill té càncer d' ossos. Segons ella, varen ser notícies que no li varen afectar en absolut emocionalment, l'únic que li preocupava, era que pensaria la gent de que el marit la deixés per una prostituta, i com disfressar-ho el millor possible socialment, pel que fa al fill, de seguida va contractar a una infermera privada perquè estigués amb ell durant els tractaments, ja que ella tenia que treballar, havia d' assegurar que els diners suficients arribessin a casa. Després d' un any ocultant al mon el que passava, es comença a sentir desgraciada ja que sentia comentaris de la gent sobre que era mala mare per no estar amb el fill i que segur que amb la fredor amb la que es prenia les coses l' home l' havia deixada. Allò va ser important per l'Ana, que realment veia que els companys del seu fill tenien sempre a les mares al devora i ploraven desconsoladament cada estona, llavors va decidir fer teràpia. Segons ella, al cap d' un temps de fer-ne, el terapeuta la havia deixada ja per impossible, i li va suggerir la possibilitat de fer el PROTOANÀLISI, el curs introductor de l'Eneagrama, ja que segons ell, calia que ella s' adonés de l' estructura de personalitat que tenia per motivar-la a fer un canvi.

Ana va acceptar, i amb 46 anys decidir provar sort. “Va ser una de les experiències més meravelloses de la meua vida” explica. Al principi, es sentia molt incòmoda, havia de dormir a una llitera, en una habitació compartida per 7 persones més, ens banys comunitaris, homes i dones mesclats... allò li va semblar un desgavell i va estar a punt de anar-se, però sentia molta més curiositat per saber el que passava. Després d' aquells 5 dies la seva vida va canviar. S' en va adonar de el seu caràcter corresponia al que enllà deien la tipologia 3, “El cercador d' estatus”, amb la vanitat com a defecte majoritari. Al sentir la descripció exhaustiva del seu caràcter Ana es va identificar de seguida però no compartia els inconvenients i defectes que pertanyien a n' aquesta tipologia, només veia lo bo. Quan s' acostar als grups dividits per tipologies tot d'una es va ubicar al 3 i va veure que tots, eren exactament com ella, que sabien dels seus pensaments més secrets i privats sense que ella els hagués contat, i també transmetien molta fredor, estaven totalment desconnectats dels seus sentiments, vivien orientats a l' èxit, patien d' estrès i feien moltes hores de feina, de nens no s' havien sentit mirats pels pares així que s' havien esforçat molt en fer les coses be i perfectes per ser estimats, només rebien reconeixement per el que feien i no per qui eren, tot el que tenien era una imatge de cara a l' exterior que era molt pesada de sostenir.

Aquell cop, Ana va poder plorar per primer cop des de l' infància i connectar-se amb les seves emocions. Cada any, des de llavors, Ana seguir fent la formació de l'Eneagrama, i gràcies a n' això la seva vida va canviar radicalment. Ana poc a poc, es va anar acostant al fill i al dolor que li produïa la seva malaltia, va poder transitar-lo i expressar-ho així com també el dol per la pèrdua del seu home. Va vendre les perfumeries i es va dedicar a acompanyar al seu fill, que es va començar a recuperar quan Ana va ocupar el lloc de mare i infermera, i es va apuntar a classes de meditació. Va començar a deixar de voler donar una imatge, i a no preocupar-se pel que pensaven els altres, decidir ajudar a la germana a la recepció d' un centre d' estètica poques hores i gaudir del seu fill, viatjant amb ell un cop recuperat. *“Ara, -afirma-, tinc serenitat, pau interna, puc riure, plorar, m' emociono amb les pelis, faig teatre i soc feliç i he sentit per primer cop que és l' amor cap els altres”.*

Pel que fa al Toni, té 41 anys, ens explica que va conèixer l' eneagrama a rel d' una amiga i li picar la curiositat. Ell conta que abans de l' eneagrama vivia una vida sense sentit, abocat a les diversions banals, les drogues i el sexe, i no era capaç de establir una relació estable en cap noia. Les seves relacions de parella i familiars eren molt conflictives, encara que tenia un gran èxit professional *“Jo hem considerava un triomfador perquè gràcies al meu perfeccionisme era director d' un banc sent molt jove, però sempre estava enfadat, amb la vida, amb el mon i amb la gent, no podia suportar que fessin alguna cosa diferent al que jo creia que havien de fer”* Toni explica que a rel de saber que era una tipologia 1, va entendre que el seu major defecte era deixar-se dur per la ràbia y que el seu mon només era possible si tothom feia el que ell deia, per tant va descobrir que estava molt sol, ja que ningú volia viure sotmès d' aquesta manera. *“Hem vaig adonar de que era un clon de Hitler, rígid, inflexible i dogmàtic i que això junt amb els meus atacs d' ira, era el que feia que la gent s allunyés de mi”* Després de treballar amb aquests aspectes de la seva personalitat, Toni va deixar el món de la nit, i ara té una parella estable i una nena de dos anys, ha aconseguit emprar el seu perfeccionisme per l' àmbit professional i flexibilitzar el resta d' aspectes de la seva vida *“Ara entenc que no hi ha només una forma correcte de fer les coses i de veure el mon, sinó que la gràcia i l' enriquiment és que tots els camins duen a Roma, un pot obtenir el mateix resultat fent les coses de formes diferents a com jo les faria i també està be així”*

A dia d' avui cap dels dos han fet res més però consideren que passar per aquesta experiència els va canviar la vida i que ara estan satisfets amb la vida que duen.

essència, el que passa es que la persona va coneixent les seves característiques de personalitat i les comença a manejar a voluntat -explica la psicòloga María Elvira Calcagni.

Pel que fa al coneixement de l'eneatip, es recomana que la millor opció es fer un taller d'aquest tema amb professionals experimentats, per no confondre l'ideal del que ens agradaria ser amb el que realment som, poc a poc, la vertadera personalitat va sorgint.

L'Eneagrama fa que un vegi les pròpies forteses i debilitats, encara que no hi ha tipus de personalitat millor que cap altre, totes son necessàries, el mon necessita de personalitats diferents,

Les Nou Passions o Personalitats

L'eneagrama psicològic esta basat en la existència de tres centres de energia vital: el cerebral, l'emocional i l'instintiu, presents en tot ésser humà i necessari d'equilibrar perquè només mitjançant un coneixement, una pressa de decisió i un treball adequat poden equilibrar-se. Aquests centres corresponen a tres energies bàsiques que per simplificar aquesta exposició podriem anomenar la por, la Vanitat i la Ràbia. Una d'aquestes forces es preponderant respecte a les altres dues i l'important de treballar amb elles, es que es transformen en **Saber, Amor i Pau**, respectivament.

En una persona armoniosa existeix un equilibri perfecte dels tres centres. Es a dir, es una persona que des del seu centre mental sap clarament què fer, des del centre instintiu es relaciona be amb els altres i l'entorn, i des de el centre emotiu es capaç d'estimar i es permet ser estimat. A n'aquest estat es que es pretén arribar de nou perquè en algun moment de la adolescència, cada un de nosaltres desequilbrem la nostra energia i privilegiem l'us d'un dels centres pel que es vàlid parlar de persones cerebrals, emocionals o instintives.

Existeix una gran quantitat de literatura d'aquest tema. Així que hem limitaré a una descripció molt breu, d'aspectes bàsics en cada un dels *eneatips*. Dintre de cada eneatis es distingeixen tres *subtipus*, depenent de l'orientació instintiva que predomini més entre la supervivència, lo social o lo sexual. També es parla de l'*Ala*, per indicar que encara que cada persona te *sempre* una sola passió dominant de la personalitat, molt freqüentment un individu mostra moltes característiques d'un dels eneatis veïns.

capaç i pragmàtic, ambiciós, competitiu, molt preocupat per l'imatge social de l'èxit, encantador i atractiu, actua segons se espera en cada situació de forma camaleònica. Molt actiu i feiner, viu a la falsedat i superficialitat. Té molta ansietat i angoixa, necessita acaparar no només l'atenció sinó l'admiració de l'entorn i fan el que sigui per aconseguir-ho. Es l'estereotip del winner, el triomfador que no és ell, sinó el que sap, el que fa o el que té.

Tipus Quatre. LA ENVEJA. Es la tendència a comparar-se sempre amb els altres i sortir perdent. No son capaços d'apreciar les seves virtut i qualitats, creuen que el millor esta a fora, això als du a una insatisfacció constant i a una queixa freqüent. Son hipersensibles, estan molt en contacte amb el seu mon emocional. Es senten especials i diferents ja que tenen una capacitat de apassionar-se i emocionar-se més profunda de lo normal. On intuïtius, creatius graciosos, refinats e intensos. Sobretot pel que fa a les demostracions de sentiments de tristor. A n' aquest eneatipo pertanyen molts artistes perquè tenen una gran capacitat per percebre la bellesa i la seva major preocupació és ser algú original. En el seu interior es senten vulgars, defectuosos i amb una autoestima molt baixa, sofreixen molt i tenen tendència a autocompadir-se. Cerquen que els estimin provocant llàstima pel que solen rodejar-se "salvadors".

Tipus Cinc. LA AVARICIA. Es la por a quedar-se sense res i a dependre massa del mon, es senten massa vulnerables, tenen por a que s' envaeixi el seu espai o intimitat, pel que tendeixen a l'aïllament social. Son acumuladors de coneixements, sobre tot els específics d'una matèria concreta que desperti el seu interès. Observen el mon amb una ment analítica però sense implicar-se. Molt introvertits pocs expressius o emocionals, llunyans i desconfiats, son aferrats amb les coses materials i en lo personal, però quan donen són autèntics. Passen del mutisme a avorrir-te amb discursos extensos quan es planteja un tem que dominen. Tenen una gran intel·ligència i capacitat de síntesis, son massa abstractes i allunyats de la practicitat. Corresponen a l'estereotip del mestre distret i per ells les relacions familiars, socials, de parella o filials son vistes com una càrrega pesada de dur, així que solen optar per vides solitàries i aïllades del mundanal renou..

Tipus Sis. LA COBARDÍA. Falta de orientació interna que provoca dubte crònic i molta ansietat. Al seu interior es senten asfixiats per la por: a equivocar-se a expressar-se... que pot arribar a parilitzar-los. Es distreuen imaginant desgràcies mils per així estar preparats davant qualsevol situació. Es civilitzat, feiner, complidor amb els deures, respectuosos amb les normes. Son persones grises, poc conflictives,

encara que els subtipus sexual pot ser molt assertiu, desafiant i rebel, cas pel que es distingeix com el sis contrafòbic. Son molts fidels a les seves relacions i a la autoritat, defensors dels dèbils. Cerquen ambients on les normes estiguin ben establertes amb figures d' autoritat clares. Es senten segurs, quan formen part de grups homogenis. Es veuen a si mateixos com persones compromeses i lleials, ho son i es comporten com a tals, i també son incansables criticant a qui no compleixen les normes.

Tipus Set. LA GULA. Es una necessitat de mantenir obertes totes les opcions, més que un excés de quantitat d' una sola cosa, és una tendència a provar-ho tot en la recerca constant del màxim plaer. Tenen una ment àgil, associativa, i planificadora, solen viure a la fantasia de molt se projectes que no realitzen mai perquè ho al primer inconvenient que apareix. Al seu interior existeix molta por a avorrir-se perquè això significa connectar amb el dolor. Son alegres, extravertits i polifacètics, xerraires compulsius, embaucadors, sedueixen amb paraules i amb la seva viva intel·ligència. Es l' estereotip del bufó, cosa més evident als 7 amb ala 8. Manipuladors, enamoradissos, promiscus. Quan connecten amb el mal i la culpa s' enfonsen. Son maníaco-depresius. Els agrada rodejar-se de gent fascinant, anticonvencional , que mantinguin el seu nivell d' entreteniment.

Tipus Vuit. LA LUJURIA. Es la intensitat en totes les accions i emocions, no només a l' àmbit sexual. Viuen amb gran apassionament qualsevol tipus de situació que els doni plaer(menjar, beure, sexe...) Son agressius, segurs de si mateixos i dominants. Solen mostrar una actitud intimidadora que tendeix a l' humiliació i a la infravaloració del altres. Líders de naixement mantenen al cap l' idea de fer justícia però avorreixen a la gent dèbil. Son rebels, lluitadors, impulsius, arrogants, i exhibicionistes. Tenen poca consciència de la seva vida interior, tota l' energia està al servei de no connectar amb la culpa, el sentiment d' indefensió i dependència que està al fons d' aquest caràcter.

Tipus Nou. LA PEREZA. Es la resistència a profunditzar en un mateix. Viu anestesià amb respecte a sí mateix, es desconnecta de les seves pròpies emocions i pensaments, intentant mantenir inconscient tot el que pugui despertar-lo de la seva narcotització. Es el tipus sobreadaptat, conformista i bondadós, aparentment tranquil. Algú de qui se diu que no té personalitat. Té molta dificultat per les confrontacions directes i sol transigir massa o minimitzar el conflicte per mantenir la pau. No està en contacte amb les seves pròpies necessitats i sol viure la vida a través dels altres, dedicat a projectes aliens a ell. Des de certa visió, pot observar-se un conjunt difós de les altres tipologies. Con tal de no tenir problemes amb ningú es la persona que al matí

està d'acord amb algú i l'horabaixa amb un altre encara que hi hagi grans diferències.

2.2. INTERACCIÓ PERSONAL I MEDI

2.2.1. INTERACCIÓ AMB ALTRES ENEAGRAMATS:

Si observem la relació dels eneagramistes al fòrum, podem dir que es relacionen per un tauler de missatges que contenen discussions amb temàtiques específiques, la majoria relacionades amb l'eneagrama, encara que també es penegen cursos i altres tipus de notícies o temes envers a la psicologia i al creixement personal que pensen que poden interessar als altres membres del grup. Els membres, entren a la discussió que volen i contesten específicament a dins l'espai de discussió. En aquests, solen compartir diferents opinions damunt l'eneagrama, des de les interaccions o les relacions entre membres que pertanyen a diferents tipologies, fins a relacions de parella, com a la discussió e6 i e4, on es plantegen les dificultats que poden sorgir de l'interacció d'aquestes dues tipologies. Fins i tot, per tal de observar aquestes tipologies, analitzen fins a sèries de televisió i els eneatis tipus dels protagonistes, com es dona a la discussió "Sin tetas no hay paraíso" on discuteixen si les dues protagonistes femenines, Catalina i Jessi, són dos social o tres sexual: *"Uds saben que mi pasión es analizar los subtipos (especulativos, of course) en las series de TV. Pero esta es TAN REAL que está difícil la cosa... La pregunta del millón es .. CATALINA, la protagonista ... ¿Es una 2 Sexual o 3 Sexual? ¿Y su amiga Jessica? ¿Sus actitudes mezquinas de los últimos capítulos (me refiero a Jessica) son motivadas por el orgullo herido o por la envidia? Al ppio, Catalina me parecía una 2 Sexual y Jessica una 3. Ahora que me la vi (casi) toda e hice un análisis mas exhaustivo, me parece que Catalina responde mas a una 3 Sexual (prefiere la muerte antes que andar sin sus TETICAS x la vida) y Jessica, una 2 Social (AMBICION) muy mala leche, a quien se le hiere el orgullo porque siente que su amiga, por la que ella dio tanto, es egoista.*

Aunque Jessica tb muestra una faceta muy envidiosa, como de este es el monstruo que yo crée" y a ella le fue mejor que yo" (KenDeBarbie3)

- http://groups.msn.com/ENEAGRAMA2001/_notifications.mnsw?type=msg&action=showdiscussion&parent=1&item=19513

Dins aquests espais de discussió es contenen les novetats, el que van descobrint, experimentant, i les experiències que viuen ells a n' aquest nivell relacionat amb l'eneagrama i el seu eneatis tipus.

Si seguim amb l' observació, ens adonem que per pertànyer has de saber la teva tipologia o tenir una idea. Aquest aspecte pot ser donar perquè des de un lloc d' igualtat, és més fàcil compartir experiències, vivències, així com també assegura l' intrusió a la comunitat de membres que realment no estiguin interessats de veritat o implicats en el tema i que puguin fer un mal ús o causar un conflicte per missatges ofensius o desagradables. Aquesta comunicació requereix una certa intimitat, i encara que es benvingut tothom per observar l' informació, per participar no resulta igual, li has d' enviar un missatge a l' administrador amb el teu eneatipus i quins son el teus motius per participar, així l' administrador pot imaginar quin tipus d' interacció pot provocar el nou participant. Aquest espai, en conclusió, es un lloc perquè els eneagramistes puguin comunicar-se sense limitacions ni discriminacions o crítiques alienes a persones amb prejudicis que no coneixen l' eina.

2.2.2. INTERACCIÓ A LA VIDA DIARIA:

A l' estudi de la comunitat, virtual, després de demanar permís pel meu estudi etnogràfic propòs una sèrie de preguntes on els membres que vulguin col·laborar contesten unes preguntes que facilitin la meua comprensió del que significa pertànyer a una tipologia o a una altre i com influeix això a la vida de cada un. En aquest cas, com a resposta interessant, trobem la de *Pilar*, que ens planteja que "*l' eneagrama per ella ho significa tot i dona a la seva vida un altre sentit...*" un comentari amb molt de pes!!!, o el de *Astigitano*, que planteja que "*gràcies a l' eneagrama va recuperar la fe en la vida*", el que hem fa interpretar, i és només això, una interpretació, que és un punt de inflexió a la vida dels eneagramats i que te un significat molt important a la vida de les persones integrants d' aquesta comunitat.

Amb aquests exemples, he pogut veure com pot influenciar aquesta eina a la vida de les persones, i quina utilitat social pot tenir. Com el coneixement d' aquesta eina permet que es resolguin conflictes fàcilment quan abans eren interminables, com les persones poden rompre el bucle de repetició de circumstàncies quan esdevenen el patró de funcionament que tenen i deixen de funcionar per automatisme i comencen a fer-ho des de la consciència i la pròpia elecció personal, que implica ser responsable i la importància tan significativa que te aquesta eina a la seva vida possibilitant noves opcions i canvis que pareixen ser vitals per les persones que han contestat.

Altres visions:

Evidentment, no tothom que coneix l' eneagrama pensa així... de fet, ens hem trobat amb missatges que han estat eliminats pel administrador de la comunitat on es plantejava que aquest plantejament no era més que una manera de captació sectària, i

que expressava que els que tinguessin un poc de judici propi es donessin de baixa. Aquest fet va passar desapercebut per la majoria de membres ja que l' administrador va ser ràpid a l' hora d' eliminar el missatge i va donar de baixa al membre que havia escrit aquest missatge, segons ell, perquè no coneixia l' eina i parlava des de el desconeixement, ja que si hagués estat la visió d' una persona que sí s' hagués documentat i hagués fet algun curs del tema, el missatge no s' hauria eliminat i s' hagués respectat com una opinió més, però no ho podia permetre des de el desconeixement: *“Tots tenim dret a opinar i pensa el que volem, tenim dret a tenir diferents visions incloent l' opinió de que pot representar un grup sectari, es respectable i admissible, sempre i quan un sàpiga de que parla, i la seva opinió, esdevingui de la seva pròpia experiència i no des de la total desconexença...”*

Personalment, després d' aquesta intervenció, vaig parlar amb altre gent (3 persones, M^aLuz, Joana i Magdalena) que jo sabia que si havien passat per l' experiència però havien decidit no continuar i cap d' elles, pensa que això tingui a veure amb grups sectaris, de fet, encara que no plantegen que l' eneagrama els hagi canviat la vida, si que els ha aportat descobriments interessants per si mateixes, sense tenir la necessitat de continuar el procés degut a que això, per elles, simplement és un element més, però que l' obsessió de estar classificant contínuament a les persones i en concret, el fet de possessionar-te en una tipologia determinada, pot fer que perdis visió del que som i representem amb la totalitat que això implica, deixant de banda aspectes que poden ser importants només perquè no formen part de la tipologia a la que pertany o que pertanyen les persones que has classificat. Aquest fet, fa que et fixis amb unes característiques concretes en funció de la tipologia que creus que és aquella persona i deixis de banda altres aspectes que poden ser més significatius i més representatius del subjecte en concret, cegant la possibilitat de veure a la persona de una forma holística, amb la seva totalitat.

2.2.3. INTERACCIÓ AMB LA COMUNITAT VIRTUAL:

Sembla que encara que paregui un tema secundari, l' eneagrama és un tema que pareix interessar, ja que la comunitat té 1511 membres, no tots ells son actius ni participen assíduament a les discussions del tauler general, però si que és cert, que segons l' administrador son membres participants, encara que ho fessin indirectament i interaccionen poc, ja que ell pot observar quins membres es connecten i quan fa uns mesos que no s' han connectat els dona de baixa. Per tant, tenir 1511 membres participants directa o indirectament, és un nombre considerable que hem fa

replantejar-me que alguna cosa deu aportar per tenir tanta gent que es membre de la comunitat. L' administrador, quan hem dona d' alta hem demana que me llegeixi una sèrie de normes dels membres que pertanyen a la comunitat, l' única norma proscriptiva és que no es pot utilitzar el tauler per penjar discussions que no tinguin a veure amb l' eneagrama. Encara així, aquesta norma, podem observar que no es respecte del tot, ja que hi ha missatges, que tenen relació amb l' àmbit psicològic però no amb l' eneagrama, com el missatge del test: *cual es su tipo psicologico en el mtbi(test myers briggs): Hola queria saber cual es su tupo psicologico en el "test myers briggs y su eneatiipo" para saber cuales son las coincidencias que se dan. Gracias (latrum animae)*, que a tingut bastant de quòrum en la resposta, encara que no sigui específic del tema. Pareix que es vol relacionar aquest tipus de test amb l' eneagrama però sense cap fonament. S' estableix una comunicació asincronia. Els temes tractats son diversos, des de la presentació d' un llibre del eneagrama, a cursos, benvingudes a nous membres, com és el meu cas on hi ha membres que hem donen la benvinguda, i algun que altre membre que pretén persuadir-me de que coneix perfectament quin és el meu eneatisipus només per la forma d' expressar-me virtualment i el poc que dic al meu missatge de benvinguda, com el cas del participant *Dionisio*, que està segur de que jo som un DOS "Colaborar", "creativa" y "actriz", "atencion", "acompanamiento", *que aunque todos lo seamos en mayor o menor medida, en conjunto van contando una historia del rey (reina en este caso) de la empatia: el "camaleon" del eneagrama, el Dos*" Al tauler de Missatges, s' Intercanvien comentaris, opinions de les tipologies, proposen experiments i es recolzen els uns als altres donant-se ànims. Un dels temes més sol·licitats, es l' aclariment de les tipologies personals i els descobriments envers a n' aquestes, els sentiments i la seva interacció des de el rol de l' eneatisipus amb la resta del mon. Es senten amb llibertat per expressar-se damunt el tema ja que a la seva vida diària la gent no sap del que parlen ni el que l' eneagrama es, per tant s' exposen a que gent que no coneix la eina expressi opinions sense coneixements del que diu des de un lloc crític, aquest fet seria una exposició temerària e imprudent ja que les estructures de la personalitat es remouen per compartir el més íntim de la personalitat de cada un, els secrets de una intimitat molt interna de sí mateix que fa que un es senti vulnerable. Dins aquest espai es senten protegits per expressar-se exactament i contar tot el que els hi passa i senten.

Degut a la benvinguda tan calorosa que hem va donar l' administrador i els membres del grup, decideix fer una entrevista a n' aquest, el que accepta encantat.

Encara que la comunitat està estructurada de forma que s' explica el sentit de la creació d' aquesta i el que representa en general, vaig pensar que seria interessant saber no les generalitats sinó les particularitats d' ell com a persona que utilitza aquesta eina, i que significava per ell la creació de l' espai, aquesta comunicació es va produir per mail personal ja que l' administrador preferia mantenir-ho en la intimitat. Un detall important que expressa, es que fins ara, n' hi ha moltes pàgines relacionades amb el tema que contenen informació però aquesta és l' única comunitat virtual que existeix, l' únic espai que tenen les persones que empen aquesta eina per compartir.

2.3. COMUNITAT I MEDI

2.3.1. ALTRES PÀGINES

Com deia l' administrador, comprovo que hi ha moltes pàgines que relaten informació de l' eneagrama però no n' hi ha cap altre comunitat ni fòrum dedicat a n' aquest tema. Les pàgines consultades estan incloses a la webgrafia, pel que no els repetiré. Algunes d' aquestes mostren l' eneagrama des de un punt de vista més espiritual, com feien els sufís, mentre que la gran part, el mostren des de la perspectiva del creixement personal i les tipologies de la personalitat. La majoria d' aquestes pàgines tenen les mateixes definicions i redacció, encara que n' hi ha algunes, que mostren contradiccions a l' hora de descriure les característiques de cada eneatisipus, posant per exemple, que "el camaleó" de l' eneagrama és el 2, quan la major característica de la tipologia 3 és aquesta. Totes coincideixen amb la descripció dels defectes o passions i les virtuts, i algunes que expliquen el que representen els subtipus i les ales, ho fan de forma confosa sense donar gaires explicacions. La sensació és que les característiques de les tipologies estan molt definides mentre que les dels subtipus o les ales son més complicades de definir. També hi ha pàgines que ofereixen cursos i altres que únicament fan petites referències, al ser pàgines sense gaire informació no han estat incloses a la webgrafia.

3. CONCLUSIONS

Amb la realització d' aquest treball he observat que la comunicació virtual representa una finestra per tots, especialment per grups de persones que en altres espais podrien ser marginats o discriminats, inclòs considerats com a sectaris per les persones incultes que no coneixen el concepte clar del que significa aquesta descripció. Aquí, els que comparteixen aquesta forma de veure el mon, amb les ulleres

dels diferents colors que suposa pertànyer a cada eneatis tipus tenen un espai on compartir, expressar-se lliurement, i experimentar amb aquesta eina recolzant-se amb altres persones amb les que interaccionen establint una vinculació que determina una cohesió grupal. Per elles, la comunicació que tenen amb iguals, esdevé amb un enriquiment i una major comprensió del tema que permet una utilització més precisa de l' eina de creixement personal que representa l'eneagrama.

Gràcies a internet, tenen la possibilitat de no exposar-se d' una forma imprudent davant d' altres persones que els podrien danyar aprofitant-se quan mostren les seves característiques personals menys acceptades, la seves parts més vulnerables.

També he pogut observar interaccions on les discussions es donen segons l' interès que tenen cada membre en el tema, a vegades interessa més la mirada cap a defora per conèixer be les característiques de cada eneatis tipus, com a la discussió de "Sin tetas no hay paraíso", i a vegades, interessa més la mirada cap un mateix com la discussió de e6 i e4, per tal de reconèixer els propis patrons de conducta que operen mecànicament i com treballar-los per posar-los al nostre favor i no en la nostra contra, com fer d' ells un recurs i no un impediment.

Cada vegada, els temes de creixement personal formen més part de la nostra realitat social, encara que hi ha gent que hi te prejudicis, com jo dic, tal vegada es qüestió de provar, un no sap quin gust te l' arròs sinó el menja, no hi ha res ni millor ni pitjor, bo o dolent, si dona bon resultat a la persona i millora la seva qualitat de vida, es suficient perquè sigui vàlid per aquella persona... quin som nosaltres per jutjar el que li dona resultat a l' altre? L'eneagrama no és més que una eina, i com tota eina un pot fer un bon o un mal ús, res no es veritat ni mentida, tot es d' un color segons el vidre amb que es mira.

ANEXES:

4.1. DIARI DE CAMP

13-10-2008	Faig una recerca a internet de les pàgines que contenen informació sobre el tema de l'eneagrama fins trobar una comunitat virtual.
14-10-2008	He trobat una comunitat virtual que es dedica a n' aquest tema, ENEAGRAMA 2001, exploro el que hi ha, tot hem sembla estrany i un poc desordenat però llavors comprenc l'ordre que hi ha, tot està dividit segons les tipologies, veig el pannel de missatges, es a dir, el fòrum de la comunitat, hem decideixo a establir un contacte

	però veig que has de registrar-te per fer-ho i esperar que l' administrador et doni permís per participar. M' inscriu i espero notícies.
15-10-2008	El coordinador m' explica que per donar-se d' alta has de tenir una idea de quina es la teva tipologia i dir quin es el motiu de voler donar-te d' alta. Hem diu que si no sé la tipologia puc fer un test a una web: http://www.personarte.com/test.htm El faig i hem surt 2 o 3, per tant envio un mail al coordinador explicant-ho i li explico que vull fer un estudi etnogràfic i conèixer millor l' eneagrama. Hem dona d' alta i hem presento al fòrum.
16-10-2008	Començo a llegir el llibre de Claudio Naranjo "Caracter y neurosis" per documentar-me millor del que es l' eneagrama i com està estructurat. Pareix complicada la comprensió del sistema en sí, ja que hi ha suptipus, ales, passions, virtuts, triades... la comprensió de les tipologies es senzilla però les combinacions requereixen temps i esforç.
17-10-2008	Quedo amb el Toni i l' Ana per que m' expliquin la seva vivència amb l' eneagrama, es mostren molt col·laboradors, a mesura que hem van contant l' història hem sorgeixen moltes preguntes... pot ser possible que sigui una tan efectiva i que impliqui canvis tan grans? Quina necessitat hi ha de posar-se una etiqueta?? No tenim tots un poc de tot?
18-10-2008	Segueix llegint el llibre de Naranjo, segons el llibre, es cert que pertany possiblement a una tipologia dos o tres, hem decanto més per la tres, ja que parlen de que les dos tenen un magnetisme que jo no crec que tingui, i a més, son molt "princeses" sempre esperen que vengui algú que li faci tot, cosa que per mi és al contrari, sempre ho sol fer jo per assegurar-me de que està be i com a mi m' agrada.
19-10-2008	Intervenció en el fòrum, agraeixo la benvinguda que tots m' han donat i lleigeixo les noves intervencions, hem crida molt l' atenció el fet de que hi ha publicitat de cursos i les conversacions de la catalogació de les protagonistes de la sèrie.
20-10-2008	Intervenció al fòrum, contestant a Astigitano a la discursió "Me presento: Soy Sandramarina" de si som dos o tres, a me faig un altre test, ja que un eneagrama, necessita gent que el faci, el test "Myers Briggs" curiosament, coincideix amb la tipologia dos del eneagrama, que ja m' havia sortit quan veig fer el test de "personarte" per entrar a la comunitat, intervén a la discussió i al fòrum aportant el meu resultat.
21-10-2008	Intervenció al fòrum amb una nova discussió per aprofundir amb l' estudi etnogràfic, plantejo això i faig un parell de preguntes per conèixer les diferents experiències.
22--10-2008	Altres membres del fòrum s' apunten a la discussió de quin és el meu eneatisipus, si el dos o el tres, pareix que això d' endevinar els agrada...
23-10-2008	Intervenció al fòrum, contestació al membre Dionisio que diu saber la meva tipologia per el llenguatge amb que m' expreso virtualment, hem sento sorpresa amb el que diu, quan la majoria del llenguatge que expressem sol ser no verbal, es cert que la meva manera d' expressar-me possiblement també diu coses de mi, però crec que es una part molt petita.
25--10-2008	Continua la discussió al fòrum de si pertany a un eneatisipus dos o tres... hem diverteix veure com tothom opina sense conèixer-me de res, hi ha una nova estudiant que s' afegeix i que també estudia a la UOC, m' alegra saber-ho!!!
26-10-2008	Acabo de llegir el llibre de Naranjo, i començo a llegir el de Helen Palmer, la meva sensació després d' acabar de llegir-ho es que és molt negatiu això de pertànyer a l' eneatisipus que sigui... no hi ha rés positiu de pertànyer a una tipologia concreta??? Jo pensava que sí. Intervenció al fòrum agraint la contestació de Astigitano a l' estudi etnogràfic.
27-10-2008	Començo a rebre diferents respostes de l' estudi etnogràfic, la gent pareix senzilla contestant, no s' entretenen gaire, però si col·laboren. Asalta un imprevist al fòrum, el grup es tancarà al febrer de 2009 per un tema de MSN groups, així que hi haurà

	una migració, pareix que la gent està preocupada. Al manco ho he agafat just a temps per poder conèixer-ho i fer el treball, que m' està resultant força interessant.
28-10-2008	Intervenció al fòrum, agraint la creació de l' espai i solidaritzant-me amb els membres de la comunitat més preocupats per la migració.
29-10-2008	Intervenció al fòrum agraint les respostes a l' estudi etnogràfic i l' acollida. Passeig per la comunitat i veig la seva estructura, els membres que la componen, i els diferents apartats.
30-10-2008	Intervenció al fòrum de la comunitat, continuem discutint quin és el meu eneatip i si les ales poden estar molt marcades, està clar que segons aquestes tipologies, jo pertany a un dos amb ala tres o a un tres amb ala dos i el meu subtipus és el de conservació.
31-10-2008	Intervenció al fòrum, saludant a una membre que està a l' Argentina com jo en aquests moments... Qui sap si tindrem una estona per trobar-nos i parlar-ne???
1-11-2008	Acabo de llegir el llibre de Palmer, després de aquesta lectura hem queda més clar tot, i la perspectiva d' aquest és diferent a la de Naranjo, Palmer, si planteja els aspectes positius de cada eneatipus, ara entenc que Naranjo, ho viu des de la necessitat de traspasar l' ego o personalitat, que és l' estructura de caràcter per arribar a l' essència de cada persona, per això ho escriu des de una visió tan negativa.
2-11-2008	Començo a llegir el llibre de Riso i Hudson, pareix un poc més complet que el de Palmer i més senzill de llegir.
3-11-2008	Intervenció al fòrum, seguim discutint quina és la meva tipologia...
4-11-2008	Investigació de les pàgines que parlen de l' Eneagrama a internet. N'hi ha moltes!!! Encara que la majoria contenen les mateixes explicacions, hem sembla que és més vist, des de la web com una eina de creixement personal que no espiritual. Intervenció al fòrum agraint el missatge de Sami a la discursió "Me presento:Soy Sandramarina".
5-11-2008	Revisió del fòrum i detecció del missatge introduït per un membre que opina que és un grup sectari... durant la meva lectura veig que el missatge és esborrat per l' administrador... hem pregunto perquè??
6-11-2008	Li envio un mail a l' administrador preguntant perquè ho ha fet... hem dona una resposta que hem sembla coherent.
7-11-2008	Lorna, membre de la comunitat hem demana ajuda respecte a alguns aspectes que ella no acaba de reconèixer però que altres persones li han senyalat en front a la seva forma d' expressar-se.
8-10-2008	Contestació a Lorna, des de la motivació i la explicació que suposa el meu desconeixement, remarcant que tal vegada no som la més indicada, encara així, li plantejo algunes preguntes reflexives amb l' esperança de que puguin servir.
9-11-2008	Fi de la lectura del llibre de Riso i Hudson. Interessant, encara que diferent dels altres... Hem sembla que els autors tenen visions diferents!!!
10-11-2008	Redacció del treball
11-11-2008	Redacció del treball

4.2. TRANSCRIPCIÓN DE LA ENTREVISTA REALIZADA AL ADMINISTRADOR **ENTREVISTA A AYATOLAH, ADMINISTRADOR DE LA COMUNIDAD**

1. ¿Qué representa para ti ser el creador de esta comunidad?

-En realidad, no soy el único creador, sino el mayor de los administradores, simplemente porque dispongo de mayor tiempo, ya que hemos sido varios los que nos hemos encargado de abrir este espacio:

Administrador: Oscar Ayala Arana, "Ayatolah", creador y director de esta comunidad oscarayalaa@hotmail.com . Cali, Colombia.

Administradores adjuntos:

Isabel Salama Falabella, "isa_salama", Psicología humanista e integral; Psicoterapia isabelsalama@hotmail.com . Madrid, España.

Jorge Mendoza Hernández. "Nonirb", Diseño y gestión de información nonirb@yahoo.com.mx . México, D.F. [[link a perfil completo](#)]

Fernando Uribe Saavedra, "Fercho_Urbe", Eneagrama y humanismo tiburcinco@hotmail.com . Cali, Colombia.

Somos conscientes de que El Eneagrama es un campo aún en desarrollo, tanto en su teoría como en su aplicación a la práctica, donde nadie tiene la última palabra, y habrá mucho por descubrir y/o conocer, en los años venideros. Que por ahora es menester que estemos muy atentos a los desarrollos de los hilos, aprovechando la valiosa experiencia que hemos adquirido en nuestro recorrido por varias listas y sitios virtuales de Eneagrama y de otros asuntos, donde hemos visto y vivido de TODO. Si aún no tenemos del todo claro qué hacer, sí sabemos un poco acerca de qué no hacer para que una comunidad, con foro, como ésta, permanezca en el tiempo. Mas esto no va en perjuicio de que intentemos a título personal cada uno de nosotros los administradores, entregar un poco o un mucho de nosotros a este espacio, en la medida de nuestras posibilidades y si esto le sirve a alguien, ¡pues qué rico! Finalmente no cesaremos de buscar que sea éste un espacio muy armónico, ojalá con mucha poesía y excelente humor, enmarcado en las «buenas maneras» que por considerarlas parte del Amor, no estamos dispuestos a discutir y mucho menos transarlas con NADIE.

2. ¿Cómo funciona la comunidad y qué objetivo tiene?

-La comunidad se autorregula en su gestión, o eso es lo que nos gustaría a los que la hemos creado y hecho crecer, de momento, nuestra única intervención es para regular el panel de mensajes y colgar los documentos que nos vayan enviando, también participo como miembro activo de la comunidad, su objetivo es que todos aprendamos y aprovechemos más El Eneagrama. Debatir sobre puntos no muy claros de la teoría, crear y mantener un espacio en donde quienes lleguen puedan compartir vivencias propias y beneficiarse del compartir con personas afines por su tipo de personalidad, alas, integración, desintegración, etc., en un ambiente de camaradería, de informalidad, sintiéndonos en un espacio "a salvo", un punto de encuentro de amigos afectuosos y sumamente respetuosos. Que todos los participantes (incluidos nosotros) lleguen a considerarlo un espacio abierto para discutir y debatir temas relacionados con el

Eneagrama en particular y el autoconocimiento en general. Ojalá llegáramos a conocer un poco de todos los participantes, para retroalimentarnos e inspirarnos en nuestro propio e individualísimo TRABAJO PERSONAL, ése que nadie puede hacer por otro. Aspiramos a que podamos hacerlo en absoluta pero sumamente respetuosa libertad. Sin suspicacias, agresividad, ni complejo alguno. En ello es que estamos: trascendiendo las limitaciones.

3. ¿Cuántos miembros tiene y a quien va dirigida?

-En estos momentos, somos 1511 miembros, una cifra importante!!! A toda persona que quiera informarse sobre Eneagrama de la Personalidad -porque nos mantenemos de libre lectura, de cara al público- pero muy en especial nuestro trabajo va dirigido hacia aquellos que desean hacer un cambio real en sí mismos, utilizando esta herramienta para su AUTOCONOCIMIENTO.

4. ¿Todos los miembros participan?

-Si, todos los miembros participan directa o indirectamente, ya que leer el contenido de la comunidad o los mensajes del panel sin responder ya es una participación. Algunos miembros, me envían nuevas documentaciones o escriben aportaciones, historias, poemas, que son colgados en el espacio de la comunidad, eso es participación, de todos modos, como administrador puedo ver que miembros se van conectando y cuales no, y cuando algún miembro no se conectó en un período de 6 meses suelo darlo de baja.

5. ¿Qué se necesita para ser miembro?

-Querer participar, conocer la tipología, manifestar el porqué quieres pertenecer, después se envía el mail al administrador, es decir, a mí, que me encargo de dar de alta el nuevo miembro...

6. ¿Qué normas hay que respetar en este espacio?

Para escribir aquí no tenemos reglas diferentes a las **BUENAS MANERAS**. Sin embargo consideramos propio y oportuno acercar a los interesados en participar, la visión de quienes administramos este espacio. Para que funcione lo mejor posible, y de esa manera pueda permanecer en el tiempo.

Consideramos, en acuerdo pleno Oscar Ayalatolah, Mª Isabel Isa_Salama, José Fernando Fercho_Uribe y Jorge Nonirb, quienes administramos conjuntamente este espacio, que en nuestro Panel de Mensajes lo más deseable es no abrir una NUEVA DISCUSIÓN, con temas no explícita y apropiadamente relacionados con El Eneagrama o, en su defecto, con el Trabajo Interior que apoya esta herramienta.

Otra cosa es participar con otras fuentes que hagan luz sobre el mismo tema, pero, inicialmente desde El Eneagrama planteado. No consideramos, en absoluto, que las cosas vayan separadas. Por fuerza Todo está relacionado con Todo... Entonces, queriendo o no, siempre estaremos tocando cuestiones varias... Mas el tema de la focalización nos parece importante, porque cada uno de nosotros --por las limitaciones propias del ego-- tiene muchas ópticas distintas para percibir e interpretar la realidad, mientras que el Eneagrama nos invita a apoyarnos con las luces de su modelo (un modelo de extraordinaria precisión que no exactitud. Si también fuese exacto ya no sería un modelo sino la última verdad de aquello de lo cual se ocupa), como una elegante, esperanzadora y eficaz herramienta que mapea el viaje interior

del auto-conocimiento. Esta verdad, para nosotros, es esencialmente lo que une y convoca esta comunidad creciente de todos, y para todos los eneagramistas castellanohablantes.

Hay temas de fondo, y valoramos mucho difundir en castellano los desarrollos que en varios lugares del planeta y en varios idiomas, está permanentemente teniendo El Eneagrama. Cuando cualquier eneagramista considere que el tema lo amerita, esta web tiene mucho espacio en *Artículos* y en *Documentos*. Así que pueden enviar a cualquiera de nosotros los administradores, atentos y seguros servidores, los materiales que estimen puedan complementar y enriquecer esas secciones. Mas no podría ser diferente, nos reservamos el derecho de evaluar la bondad de un material desde lo mejor que ya podamos y lo mejor que ya sepamos.

Por otra parte está, y siempre estará, la posibilidad de compartir en privado uno a uno, o en grupo reunido por un interés específico, cualquier tema o asunto DIFERENTE A ENEAGRAMA.

7. ¿Conoces la existencia de otras comunidades virtuales sobre este tema?

-De hecho, hay muchísimas páginas relacionadas con el eneagrama, algunas contienen informaciones fidedignas y otras más distorsionadas, pero ofrecen una idea de lo que representa el eneagrama, en cambio, no hay ninguna otra comunidad del eneagrama, lo que si existe, es que algunas personas después de los cursos se intercambian los e-mails, y se crean hablan por el Messenger o intercambian mediante los mails. Así como algunas de las asociaciones del mundo de eneagrama contienen algún espacio donde puedes plantear tus dudas pero no son una comunidad virtual.

5. BIBLIOGRAFÍA I WEBGRAFIA

- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1994) *Etnografía. Métodos de Investigación*, Barcelona: Paidós.
- Guía de butxaca, treball de camp
- Hine, Christine.(2004) *Etnografía Virtual*, Barcelona: Ed. UOC.
- Riso R. & Hudson R. (1996) *La sabiduría del Eneagrama*, Barcelona, Urano.
- Naranjo, C. (1996) *Carácter y Neurosis*, Victoria. Ed. La Llave
- Palmer H. (1996) *El Eneagrama*, Barcelona, La liebre de marzo
- <http://groups.msn.com/ENEAGRAMA2001>
- www.eneagrama.com
- www.personarte.com/eneagrama.htm
- www.capitalemocional.com/Textos_Psico/eneagrama.htm - 45k -
- www.oshogulaab.com/GURDJIEFF/TEXTOS/ENEAGRAMA1.htm
- www.fritzgestalt.com/enea03.htm/
- www.isabelsalama.com/eneagrama.htm
- www.9points.com <<http://www.9points.com>
- www.cordobatech.com.ar
- <http://groups.msn.com/ENEAGRAMA/origenes.msnw>
- www.ciberpsique.net

NOTA: A

- <http://usuarios.intercom.es/jmarcos/index.htm> WWW Pager:
<http://www.mirabilis.com/2467363>